

Arter kan gazlarının yorumlanması

Interpretation of arterial blood gases

Dr. Gülbin Aygencel

Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Yoğun Bakım Bilim Dalı, Ankara

Özet– Arter kan gazı incelemesi sık kullanılan ve çok yararlı bir klinik araçtır. Her kıdemdeki doktor kan gazı sonuçlarını yorumlayabilir. Bu yazıda, kan gazı sonuçlarının yorumlanmasına yardım edebilecek önemli noktalar verilmeye çalışılmıştır. Yazının son kısmında ise kan gazının yorumlanmasında kullanılan basamaklı bir kılavuz ve bazı klinik örnekler bulabilirsiniz.

Summary– Arterial blood gas analysis is a frequently used and extremely useful clinical tool. Doctors of all levels understand the results to varying degrees. This article aims to explain some of the more important points and thus help with interpretation of results. The final part of this article presents a stepwise guide to interpretation of blood gases and some clinical examples.

Arter kan gazı (AKG) hastaların metabolik ve solunumsal durumu hakkında güvenilir bilgi veren en önemli laboratuvar yöntemlerinden biridir. AKG'nin inceleme endikasyonları şu şekilde sıralanabilir;

1. Kişide var olan asit-baz dengesi bozukluğunun tanısı, takibi ve tedaviye yanıtını değerlendirmek,
2. Kişide var olan solunum yetersizliğinin tanısı, takibi ve tedaviye yanıtını değerlendirmek,
3. Ani gelişen ve/veya sebebi açıklanamayan nefes darlığı, bilinç bulanıklığı gibi patolojilerin sebebini açıklayabilmek.^[1,2]

Arter kan gazının değerlendirilmesi için kan örneğinin uygun bir şekilde alınması, taşınması ve uygun yöntemlerle incelenmesi gerekir. Kan örneği almak için en sık kullanılan yöntem radyal, brakial veya femoral arterlere ince uçlu, küçük hacimli ve heparinli bir enjektörle ponksiyon yapılmasıdır. Sık AKG alınması ve değerlendirilmesi gereken hastalarda ise radyal artere kateter yerleştirilmesi önerilir. Alınan kan gazı örneği en kısa sürede laboratuvara ulaştırılmalıdır. Kan gazı örneği hemen incelenmeyecekse veya uzak bir yere gönderilecekse enjektör buz aküsü üzerinde taşınmalı; ama bu süre 30 dakikayı geçmemelidir.^[1-3]

Arter kan gazı incelemesi kan gazı ölçüm cihazları kullanılarak yapılır. Bu cihazlar ile pH, kısmi karbondioksit basıncı (pCO_2), kısmi oksijen basıncı (pO_2) hassas elektrotlar kullanılarak ölçülürken; bikarbonat (HCO_3^-), oksijen saturasyonu (SO_2) ve baz açığı (BE) hesaplanarak verilir. Normal AKG değerleri Tablo 1'de verilmiştir.^[1-3]

Arter kan gazındaki bu parametrelerin neleri ifade ettiğini ve hangi fizyolojik olayları yansıttığını bilmezsek AKG yorumunu doğru yapamayız.

PaO_2 ve SaO_2 oksijenlenmeyi, $PaCO_2$ alveol ventilasyonunu, PaO_2 , $PaCO_2$, alveol ve arter arasındaki oksijen farkı [$p(A-a)O_2$] gaz alışverişini, pH, $PaCO_2$ ve HCO_3^- asit baz dengesini değerlendirmede kullanılır.

Arter kanındaki PaO_2 'nin azalmasına hipoksemi denir. Hipoksemi sonucu doku oksijenlenmesinin azalmasına ise hipoksi denir. Yaşlanma ile birlikte PaO_2 değeri düşer. Ama yine de $PaO_2 \geq 60$ mmHg ve $SaO_2 \geq \%90$ 'dir.^[1,3]

♦ **Alveol ve arter arasındaki oksijen farkı [$p(A-a)O_2$]**: Alveol ve arterin kısmi oksijen basınçları arasındaki fark olup, akciğerlerin gaz alışveriş fonksiyonu hakkında genel bilgi verir.

Geliş tarihi: 20.08.2013 Kabul tarihi: 02.10.2013

Yazışma adresi: Dr. Gülbin Aygencel. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Yoğun Bakım Bilim Dalı, 06500 Ankara.

Tel: 0312 - 202 42 16 e-posta: aygencel@hotmail.com

© 2013 Türk Kardiyoloji Derneği

Tablo 1. Normal arter kan gazı değerleri

Parametre	Normal değer aralığı
pH	7.35-7.45
PaCO ₂	35-45 mmHg
PaO ₂	80-100 mmHg
SaO ₂	%95-97
HCO ₃ ⁻ (standart, aktüel)	22-26 mmol/L
BE	±2 mmol/L

PaCO₂: Kısmi karbondioksit basıncı; PaO₂: Kısmi oksijen basıncı; HCO₃⁻: Bikarbonat; BE: Baz açığı; SaO₂: Oksijen satürasyonu.

$p(A-a)O_2 = [FiO_2 \times (P_{atm} - P_{su}) - (1.25 \times PaCO_2)] - PaO_2$ veya pratik olarak $p(A-a)O_2 = [150 - (1.25 \times PaCO_2)] - PaO_2$ formülüyle hesaplanabilir. (Deniz seviyesinde barometrik basınç (P_{atm}) 760 mmHg, 37 °C'de su buharı basıncı (P_{su}) 47 mmHg, FiO_2 %21, PaO₂ arter kan gazı örneğindeki kısmi oksijen basıncı (mmHg olarak) ve PaCO₂ arter kan gazı örneğindeki kısmi karbondioksit basıncıdır).

$p(A-a)O_2$ 'nin normal bir genç erişkinde 5-15 mmHg arasında olduğu kabul edilir; yaşla birlikte artar. Ancak hiçbir zaman 30 mmHg'ı geçmez. Hipoksemide yüksek $p(A-a)O_2$ varlığı intrapulmoner şant varlığını gösterir.^[1,3]

♦ **pH**, vücut sıvılarındaki ve kandaki hidrojen iyonu (H⁺) konsantrasyonunu; kısaca bu sıvıların asitlik derecesini gösterir. İnsanda kan pH'sının yaşam ile bağdaşabilir sınırları 6.8-7.8 arasındadır. Sırasıyla 160 ve 16 nmol/L H⁺ iyonuna denk gelir. Kandaki normal pH değerleri ise 7.35-7.45 arasındadır. Sırasıyla 44 ve 36 nmol/L H⁺ iyonuna denk gelir. Ven kanında pH, arter kanı pH'sına göre 0.01-0.02 birim daha düşüktür. pH <7.35 olursa, H⁺ iyonu konsantrasyonu normalin üstüne çıkmıştır ve asidemi denir. pH >7.45 olursa H⁺ iyonu konsantrasyonu azalmıştır ve alkalemi denir. Asit-baz dengesinde bu bozuklukları yapan olaylara ve bu olayların doku düzeyinde meydana getirdikleri değişiklikler ise asidoz veya alkaloz olarak adlandırılır.^[4-6]

♦ **Baz fazlalığı (BE)**: Metabolik sistemdeki defekt sonucu oluşan kandaki fazla asit ya da bazı gösterir. Standart bikarbonat koşullarında (37 °C'de ve 40 mmHg pCO₂'de) kan örneğinin pH'sını 7.40'a getirmek için gerekli olan asit veya baz miktarını verir. Metabolik durumun göstergesidir. Eğer BE < -2

mmol/L ise metabolik asidoz, BE > +2 mmol/L ise metabolik alkalozdur.^[4-6]

♦ **Bikarbonat (HCO₃⁻)**: Bikarbonat iyonunun serum konsantrasyonudur. Kanda önemli bir tampondur, asit-baz dengesinin belirlemede kullanılan en önemli parametrelerden biridir.

♦ **Standart bikarbonat**: Solunumsal nedenli HCO₃⁻ değişikliklerini elimine etmek için standart koşullarda (37 °C sıcaklık ve 40 mmHg pCO₂ altında) kanda bulunması gereken HCO₃⁻ konsantrasyonudur. Standart HCO₃⁻ yalnızca metabolik değişikliklere bağlıdır. Normalde 22-26 mmol/L'dir. Standart HCO₃⁻ >26 mmol/L ise metabolik alkaloz, standart HCO₃⁻ <22 mmol/L ise metabolik asidoza işaret eder.

♦ **Aktüel bikarbonat**: Plazma örneğinde o anda varolan HCO₃⁻ değeridir. Normalde standart HCO₃⁻'ya eşittir ve 22-26 mmol/L'dir. Vücutta asit-baz dengesinin hem solunumsal hem de metabolik komponenti ile ilişkilidir.

Standart HCO₃⁻ ile aktüel HCO₃⁻ arasındaki ilişki solunumsal asidoz ve alkalozu gösterir.

Standart HCO₃⁻ < aktüel HCO₃⁻: Solunumsal asidoz vardır.

Standart HCO₃⁻ > aktüel HCO₃⁻: Solunumsal alkaloz vardır.

Standart HCO₃⁻ = aktüel HCO₃⁻ < normal değer: Dekompanse metabolik asidoz vardır.

Standart HCO₃⁻ = aktüel HCO₃⁻ > normal değer: Dekompanse metabolik alkaloz vardır.^[4-6]

Asit-baz dengesi bozuklukları

İnsan vücudunda besinlerin metabolizması sonucunda her gün 15.000 mmol CO₂ (volatil asit) ve 50-100 mEq volatil olmayan asit açığa çıkar. Karbondioksit akciğer yolu ile, volatil olmayan asitler ise böbrek yoluyla vücuttan atılır. Normal asit-baz dengesi CO₂ ile HCO₃⁻ arasındaki dengeye bağlıdır. Bu dengeyi de bize en iyi Henderson-Hasselbalch denklemi gösterir.

$$pH (7.4) = pK (6.1) + \log \frac{HCO_3^- (24)}{0.03 \times PaCO_2 (40)}$$

Vücutta denge olması ve fizyolojik işlevlerin normal olarak yürütülebilmesi için bu dengenin korunması şarttır. Bu denge bozulduğunda ise bazı kompensatuvar mekanizmalar ile normale en yakın hale

getirilmeye çalışılır.

Asidoz (pH <7.35) kanda asit yükünün yani H⁺ iyon konsantrasyonunun artması ile oluşur. Bu durum ise ya kanda CO₂'nin artması ya da HCO₃'ün azalması ile ortaya çıkar. Alkaloz (pH >7.45) ise, kanda asit yükün yani H⁺ iyon konsantrasyonunun azalması ile oluşur. Kanda ya CO₂ azalmış ya da HCO₃- konsantrasyonu artmıştır.^[7-9]

Basit asit-baz dengesi bozuklukları

◆ Asidozlar

1. Solunumsal asidoz: pH değerinin 7.35'in altında, PaCO₂ değerinin 45 mmHg'nin üzerinde olduğu klinik tablodur. Başlıca mekanizması alveolar hipoventilasyon sonucu CO₂ atılımının azalması ve kanda CO₂ değerinin yükselmesidir. Solunumsal olayların kompensasyonu metabolik yoldan olur. Bunun için böbrekler devreye girer; H⁺ iyonu atılır ve HCO₃- iyonu tutulur. Metabolik kompensasyon yavaş gerçekleşir; optimal 2-5 günde oluşur.^[7-9]

2. Metabolik asidoz: pH 7.35'in, HCO₃- düzeyi 22 mmol/L'nin altındadır. Kuvvetli bir asit alımı ve asit yükü artımı veya böbrekler ya da gastrointestinal sistem yolu ile aşırı HCO₃- kaybı nedeniyle ortaya çıkar. En sık asit yükü artışına bağlı oluşur. Kompensasyon öncelikli olarak solunum sistemi aracılığıyla olur. Artan H⁺ iyon konsantrasyonu solunum merkezini uyarak hiperventilasyon yapar. "Kussmaul solunum" ile CO₂ atılımı artar. Solunumsal kompensasyon dakikalar içinde başlar ve 12-24 saatte en üst düzeye ulaşır. Eğer metabolik asidozun birincil nedeni böbrekler değilse, böbrekler de daha sonradan kompensasyona katılır.^[7-9]

◆ Alkalozlar

1. Solunumsal alkaloz: pH değerinin 7.45 üzerinde ve PaCO₂ değerinin 35 mmHg'nin altında olduğu tablodur. En sık mekanizma artmış solunum hızı ve/veya derinliği nedeniyle PaCO₂ azalmasıdır. Bu durum pH'yı hızla yükseltir. Asit baz dengesini korumak için böbrekler HCO₃- kaybını artırır. Metabolik kompensasyon 2-5 günde optimal olur.^[7-9]

2. Metabolik alkaloz: pH değeri 7.45'in, HCO₃- düzeyi 26 mmol/L'nin üzerindedir. Sıklıkla kuvvetli asit kaybına, daha az sıklıkla ise baz artışına bağlı olarak meydana gelir.

Standart HCO₃- yükselmiştir ve baz fazlalığı vardır. Solunumsal kompensasyon dakikalar içinde başlar ve 12-24 saatte en üst düzeye erişir. Solunum sayısı azaltılarak CO₂ yükselir. Eğer metabolik alkaloz uzar ise ve neden böbrek kaynaklı değil ise böbrekler de kompensasyona karışır. Hidrojen iyonunu tutar ve HCO₃- iyonu atar.^[7-9]

Kan pH'sının normal sınırlarda tutulması için Henderson-Hasselbalch denkleminde göre HCO₃-/PaCO₂ 20 olmalıdır. Kompensasyon mekanizmaları bu amaçla çalışır. Örneğin; metabolik asidozda HCO₃- azaldığında PaCO₂'nin de azalması gerekir. Bu nedenle solunumsal olarak atılımı artar. Basit asit-baz dengesi bozukluklarında pH'yı normal aralığa getirmek için ortaya çıkan bu kompensatuvar yanıtlar Tablo 2'de görülmektedir.^[7-9]

Basit asit-baz dengesi bozukluğunda beklenen kompensasyon değerleri de Tablo 3'de belirtilmiştir. Bu kompensasyon değerlerinin iyi bilinmesi gerekir. Çünkü basit ve mikst asit-baz dengesi bozukluklarının ayırımında son derece önemlidir.^[2,7-9]

Basit asit-baz dengesi bozukluğunda meydana gelen kompensasyon düzeyi, beklenen kompensasyon aralığının dışındaysa (beklenen değerden daha fazla veya daha az) mikst asit-baz dengesi bozukluğu mevcut olabilir. Basit asit-baz bozukluğunda kompensasyon mekanizmaları ile pH tam normale getirilemez. Patolojik PaCO₂ ve HCO₃- düzeyi varlığında normal pH var ise yine mikst asit-baz dengesi bozukluğunun varlığı akla gelmelidir. Örneğin; AKG'de normal pH ve yüksek PaCO₂ (>45 mmHg) olan hastada mikst metabolik alkaloz ve solunumsal asidoz düşünmemiz gerekir. Kronik obstrüktif akciğer hastalığına (KOA) bağlı kronik solunumsal asidozu bulunan bir hastada sık kusma bu tabloya neden olabilir. Yine AKG'de normal pH ile birlikte düşük PaCO₂ (<35 mmHg) düzeyi mikst metabolik asidoz ve solunumsal alkalozu bize düşündürülebilir. Bu tip mikst asit baz bozukluğuna klinikte sık rastlanır. Kardiyorenal sendrom, sepsis/septik şokun erken dönemi, salisilat toksisitesi nedenler arasında sayılabilir. Hatta AKG'de normal pH ve normal PaCO₂ değeri olabilir. Genellikle patoloji olmadığı düşünülebilir; ama mikst metabolik alkaloz ve metabolik asidoz bu tabloya neden olabilir. (Örneğin; diyabetik ketoasidoz ve kusma, diyare ve kusma birlikteliğinde olduğu gibi). Tanı klinik tablo ve anyon açığı hesaplanması ile konulabilir (Tablo 4).^[5]

Tablo 2. Basit asit-baz dengesi bozuklukları ve kompensatuvar yanıtlar

	pH	H ⁺	PaCO ₂	HCO ₃ ⁻
Normal	7.4	40 nmol/L	40 mmHg	24 mmol/L
Solunumsal asidoz	Azalır	Artar	Primer artar	Kompansatuvar olarak böbrek tarafından tutulumu artar
Solunumsal alkaloz	Artar	Azalır	Primer azalır	Kompansatuvar olarak böbrek tarafından atılımı artar
Metabolik asidoz	Azalır	Artar	Kompansatuvar olarak akciğer tarafından atılımı artar	Primer azalır
Metabolik alkaloz	Artar	Azalır	Kompansatuvar olarak akciğer tarafından atılımı azalır	Primer artar

Tablo 3. Basit asit-baz dengesi bozukluğunda beklenen kompensatuvar yanıt değerleri

Asit-baz dengesi bozukluğu	Kompansatuvar yanıt değerleri
Metabolik asidoz	Beklenen PaCO ₂ = 1.5 x HCO ₃ ⁻ + 8±2 veya HCO ₃ ⁻ de 1 mmol/L'lik azalma PaCO ₂ de 1.0-1.3 mmHg'lik azalma yapar
Metabolik alkaloz	HCO ₃ ⁻ 'daki her 1 mmol/L'lik artış için PaCO ₂ 0.6-0.7 mmHg artar
Solunumsal asidoz (akut)	Her 10 mmHg PaCO ₂ artışı için HCO ₃ ⁻ 1 mmol/L artar, pH 0.08 azalır
Solunumsal asidoz (kronik)	Her 10 mmHg PaCO ₂ artışı için HCO ₃ ⁻ 3-4 mmol/L artar, pH 0.03 azalır
Solunumsal alkaloz (akut)	Her 10 mmHg PaCO ₂ azalışı için HCO ₃ ⁻ 2 mmol/L azalır, pH 0.08 artar
Solunumsal alkaloz (kronik)	Her 10 mmHg PaCO ₂ azalışı için HCO ₃ ⁻ 5 mmol/L azalır, pH 0.03 artar

Metabolik asidoz veya mikst asit-baz dengesizliği olduğu düşünülen hastalarda mutlaka anyon açığı (AA) ve AA var ise de delta-delta açığı ($\Delta AA/\Delta HCO_3^-$) hesaplanmalıdır.^[3,5,10]

Anyon açığı

Anyon açığı ölçülen serum katyonları (pozitif yüklü partiküller) ile anyonları (negatif yüklü partiküller) arasındaki farkı ifade eder. Günlük pratikte ölçülen kation sodyum, anyonlar ise klor ve bikarbonattır.

$$AA = Na - (HCO_3 + Cl)$$

Metabolik asidozun volatil olmayan asitlerin (laktik asit, ketoasitler, vb.) birikmesine mi (artmış AA'lı, normokloremik metabolik asidoz), bikarbonat kaybına mı bağlı olduğunu (normal AA'lı, hiperkloremik metabolik asidoz) göstermek için kullanılır (Tablo 5). Normal AA: 12±4 mEq/L'dir. Albümin düzeyi düşük olan hastalarda, AA albümin düzeyine göre düzeltilmelidir.

Artmış AA'lı metabolik asidozun varlığında ikinci bir metabolik asit-baz dengesi bozukluğunu ortaya çıkarmak için "delta-delta açığı" hesaplanır. Hesaplama AA'daki artış, HCO₃⁻'daki azalmayla kıyaslanır.

$$\Delta AA/\Delta HCO_3^- = (\text{Hesaplanan AA} - 12) / (24 - \text{ölçülen HCO}_3^-)$$

Sadece artmış AA'lı metabolik asidoz varlığında $\Delta AA/\Delta HCO_3^- = 1$ 'dir. Eğer hiperkloremik metabolik asidozda mevcutsa $\Delta AA/\Delta HCO_3^- < 1$ 'dir. Eğer metabolik alkaloz da mevcutsa $\Delta AA/\Delta HCO_3^- > 1$ 'dir.

AKG'nin sistematik yorumlanması konusunda değişik kaynaklarda değişik yaklaşımlar görülebilir.

AKG'nin sistematik yorumlanması^[3,5,11,12]

1. Oksijenlenmeyi değerlendirmek için PaO₂ incelenir.
2. Ventilasyonu değerlendirmek için PaCO₂ incelenir.

Tablo 4. Bazı mikst ve kompleks asit-baz dengesi bozuklukları

Bozukluk	Özellikleri	Klinik örnekler
Solunumsal ve metabolik asidoz	pH ve HCO ₃ ⁻ düzeyi düşer, PaCO ₂ yükselir	Kardiyak arrest, intoksikasyonlar, çoklu organ yetersizliği
Solunumsal ve metabolik alkaloz	pH ve HCO ₃ ⁻ düzeyi yükselir, PaCO ₂ düşer	Siroz ve diüretik, kusan gebe, KOAH'da aşırı ventilasyon
Solunumsal asidoz ve metabolik alkaloz	pH normaldir. HCO ₃ ⁻ ve PaCO ₂ düzeyi yükselir	Diüretik kullanan, kusan veya NG aspirasyon yapılan KOAH'lı hasta
Solunumsal alkaloz ve metabolik asidoz	pH normaldir. HCO ₃ ⁻ ve PaCO ₂ düzeyi düşer	Sepsis, salisilat toksisitesi, ileri karaciğer yetmezliği, kalp ve renal yetmezlik birlikteliği
Metabolik asidoz ve metabolik alkaloz	pH ve HCO ₃ normal sınırlardadır	Üremisi veya ketoasidozu olan hastada kusma, NG aspirasyon yapılması veya diüretik kullanılması

NG: Nazo-gastrik; KOAH: Kronik obstrüktif akciğer hastalığı.

Tablo 5. Anyon açığına göre metabolik asidoz sebepleri^[5]

Artmış AA'lı (normokloremik) metabolik asidoz	Normal AA'lı (hiperkloremik) metabolik asidoz
Laktik asidoz	Diyare
Ketoasidoz	İzotonik salin infüzyonu
Son dönem böbrek yetersizliği	Böbrek yetersizliğinin erken dönemi
İntoksikasyonlar (metil ve propil alkol, etilen glikol, salisilat vb)	Asetazolamid Üreteroenterostomi Renal tübüler asidoz

3. Gaz alışverişini değerlendirmek için P(A-a)O₂ hesaplanır.

4. Asit-baz dengesi incelenir

- Genel değerlendirme için pH'ya bakılır.
- PaCO₂ ve HCO₃⁻ incelenerek solunumsal ve metabolik durum saptanır.
- Primer asit-baz bozukluğunun ayırıcı tanısı yapılır.
- Kompansasyon olup olmadığı değerlendirilir.
- Asit-baz bozukluğunun akut-kronik, basit veya mikst özelliği belirlenir.

Asit-baz dengesinin incelenmesi için;

1. Basamak: Primer asit-baz dengesi bozukluğunun bulunması

1. Kural: pH ve/veya PaCO₂ normal aralık dışındaysa, asit-baz dengesi bozukluğu mevcuttur.

2. Kural: Hem pH, hem de PaCO₂ normal aralık dışında ise, değişme yönleri incelenerek primer asit-baz dengesi bozukluğu tespit edilir.

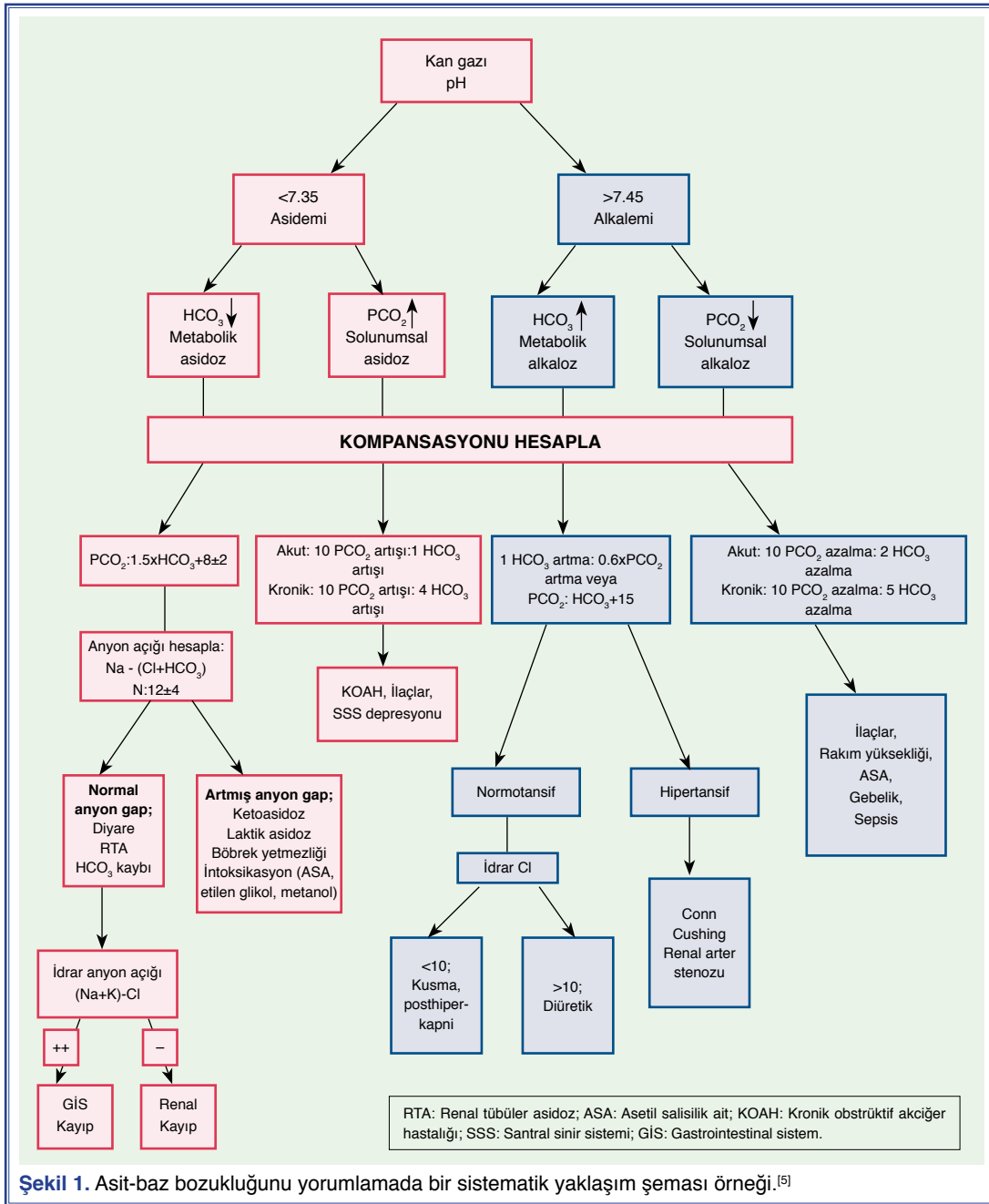
Örnek: pH 7.21, PaCO₂ 21 mmHg gibi bir kan gazı değerinde pH asidemik, PaCO₂ normalden düşüktür. Primer sorun metabolik asidozdur.

3. Kural: pH ya da PaCO₂'den biri normale, mikst asit-baz dengesi bozukluğu mevcuttur. Eğer pH normal ise, PaCO₂'nin değişme yönü solunumsal bozukluğu; eğer PaCO₂ normal ise, pH'nın değişme yönü metabolik bozukluğu tanımlar.

2. Basamak: Beklenen yanıtın değerlendirilmesi

Primer asit-baz dengesi bozukluğu tesbit edildiğinde, dördüncü ve beşinci kural uygulanır. Eğer mikst bozukluk tespit edilmişse, ikinci basamak atlanarak üçüncü basamağa geçilir.

4. Kural: Eğer primer metabolik asidoz ya da al-

kaloz tespit edilmişse, beklenen PaCO₂ hesaplanır. Eğer PaCO₂ beklenen aralıkta ise, tam kompensasyon söz konusudur. Eğer beklenen değerden fazla ise eşlik eden solunumsal asidoz mevcuttur. Eğer beklenen değerden az ise, eşlik eden solunumsal alkaloz mevcuttur.

5. Kural: Eğer solunumsal asidoz veya alkaloz mevcut ise, durumun akut, kısmi olarak kompanse edilmiş ya da tam kompanse edilmiş olup olmadığı

tespit edilir. Solunumsal asidozda, pH akut solunumsal asidozda beklenen değer altındaysa, eşlik eden metabolik asidoz mevcuttur. Eğer kronik solunumsal asidozda beklenen değer üzerindeyse, eşlik eden metabolik alkaloz mevcuttur. Solunumsal alkalozda, pH akut solunumsal alkalozda beklenen değer üzerindeyse, eşlik eden metabolik alkaloz mevcuttur. Eğer kronik solunumsal alkalozda beklenen değer altındaysa, eşlik eden metabolik asidoz mevcuttur.

3. Basamak: Metabolik asidozda anyon açığının değerlendirilmesi

Bu basamak, metabolik asidozu olan hastalarda metabolik asidozun tipini belirlemek için ve üçlü asit-baz dengesi bozukluklarının tanısı için gereklidir. Önce AA hesaplanır; AA artmış ise delta-delta açık hesaplanarak normal AA'lı metabolik asidoz ya da metabolik alkalozun eşlik edip etmediği tespit edilir.

Örnek: pH 7.46, PaCO₂ 20 mmHg, HCO₃⁻ 14 mmol/L, AG 35 mEq/L.

pH artmış, PaCO₂ normalin altında olduğu için solunumsal alkaloz mevcuttur. Her 10 mmHg PaCO₂ azalışı için HCO₃⁻ 2 mmol/L azalır. 2x2=4, beklenen HCO₃⁻=24-4=20, beklenen HCO₃⁻ (20) > ölçülen HCO₃⁻ (14) olduğundan eşlik eden metabolik asidoz mevcuttur. AA yüksek olduğu için artmış AA'lı metabolik asidoz söz konusudur. AA'daki artışın (ΔAA=35-12=23), HCO₃⁻'deki azalmaya (ΔHCO₃⁻=24-14=10) oranı (23/10) >1 olduğundan eşlik eden metabolik alkaloz da mevcuttur. Sonuçta bu kişide arter kan gazı sonucuna göre solunumsal alkaloz, artmış AA'lı metabolik asidoz ve metabolik alkaloz bulunmaktadır.

Örnekler

Örnek 1: Kırk iki yaşındaki erkek hastada aşağıdaki kan gazı değerleri bulunmuştur. Patoloji nedir?

pH 7.26, PaCO₂ 28 mmHg, PaO₂ 107 mmHg, HCO₃⁻ 12 mmol/L, SaO₂ %97, Na⁺ 139 mEq/L, Cl 104 mEq/L.

1. PO₂ 107 mmHg, normal diyebilmek için kan gazının alındığı şartları, hastanın oksijen alıp almadığını bilmemiz gerekiyor (Normoksemik).

2. PCO₂ 28 mmHg, düşük (hiperventile gözükyor).

3. Gaz alış verişini değerlendirmek için p(A-a) O₂ hesaplanması gerekir. Deniz seviyesinde ve oksijen almadığını varsayalım ve öyle hesaplayalım.

$p(A-a)O_2 = [150 - (1.25 \times PaCO_2)] - PaO_2$ formülüyle hesaplanabilir.

$[150 - (1.25 \times 28)] - 107 = 8$ (Normal alveolo-arteriyel oksijen farkı var)

Asit-baz dengesi incelenmesi

1. Basamak: Asidoz-Alkaloz: Asidoz (pH: 7.26)

2. Basamak: pH-pCO₂ aynı yönde değişmiş; metabolik asidoz (ikisi de azalmış).

Metabolik asidoz için: Beklenen PaCO₂=1.5 x HCO₃⁻ + 8 (±2) = (1.5x12)+8=26±2, beklenen PaCO₂ yanıtı olması gereken sınırlarda; metabolik asidoz.

3. Basamak

AA= Na⁺ - (Cl⁻ + HCO₃⁻) = 139 - (104+12) = 23

Artmış AA'lı metabolik asidoz.

ΔAA/ΔHCO₃⁻ = 23-12 / 24-12 = 1

Sadece artmış AA'lı metabolik asidoz bulunmaktadır.

Örnek 2: Kırk beş yaşında erkek hasta nefes darlığı yakınması ile hastaneye başvuruyor. Kan gazları: pH 7.34, PaCO₂ 60 mmHg, PaO₂ 57 mmHg, HCO₃⁻ 31 mmol/L'dür.

1. PO₂ 57 mmHg, kan gazının alındığı şartları, hastanın oksijen alıp almadığını bilmemiz gerekiyor. (Yine de hasta hipoksemik).

2. PCO₂ 60 mmHg, yüksek, hipoventile veya karbondioksit yükü artmış.

3. Gaz alış verişini değerlendirmek için p(A-a) O₂ hesaplanması gerekir. Deniz seviyesinde ve oksijen almadığını varsayıp hesaplayalım.

$p(A-a)O_2 = [150 - (1.25 \times PaCO_2)] - PaO_2$ formülüyle hesaplanabilir.

$[150 - (1.25 \times 60)] - 57 = 18$, çok hafif artmış; intrapulmoner şant düşündürmez.

Asit-baz dengesi incelenmesi

1. Basamak: Asidoz-Alkaloz: Sınırdaki asidoz (pH=7.34).

2. Basamak: pH-pCO₂ farklı yönde değişmiş: Solunumsal asidoz.

Her 10 mmHg PaCO₂ artışı için HCO₃⁻ 1 mmol/L artar, pH 0.08 azalır. HCO₃⁻ 2 mmol/L artması, pH'nın 0.16 azalması gerekirdi. Yani pH 7.24, HCO₃⁻ 28 olması gerekirdi. pH daha az azalmış, HCO₃⁻ ise daha fazla artmış. Yani olaya metabolik alkaloz eklenmiş denilebilir.

Eğer olay kronikse her 10 mmHg PaCO₂ artışı için HCO₃⁻ 3-4 mmol/L artar, pH 0.03 azalır. Eğer olay kronikse HCO₃⁻ 6-8 mmol/L artar, pH 0.06 azalır. Yani pH 7.34, HCO₃⁻ 30-32 mEq/L olmalı. Olay

kompanse olmuş olarak yorumlanabilir. Hikaye, yani semptomun süresi çözüm için önemli.

Örnek 3: Bir kadın evinde komşuları tarafından baygın halde bulunarak acil servise getirilmiş. Kan gazı değerleri; pH 7.21, pCO₂ 86 mmHg, pO₂ 39 mmHg, HCO₃⁻ 34.8 mmol/L, SO₂ %62'dir.

Oksijen saturasyonu ve kısmi oksijen değeri çok düşük olan bu kan gazı örneği arter kan gazı örneği midir?

Eğer hasta hipotansif değilse örnek alınırken kan enjektöre kendiliğinden dolar. Periferik ven kanında PO₂ daima <40 mmHg ve sıklıkla <30 mmHg'dir. PO₂ >40 mmHg, SO₂ >%75 ise arter kanı olma olasılığı yüksektir. Ayırım yapılamaz ise tekrarlanabilir. Hasta hipotansif ve hipotermik değilse puls oksimetri ile kontrolü yapılabilir.

Bu kan gazını artere ait örnek kabul etmesek bile asit-baz dengesinin değerlendirmesi için kullanabiliriz.

Kan gazı değerleri birbiri ile uyumlu mu? Kan gazının doğruluğunu/güvenilirliğini nasıl değerlendirelim?

Henderson-Hasselbalch denkleminde göre $H^+ = 24 \times PaCO_2 / HCO_3^-$ 'dir. Elimizdeki kan gazı değerlerine göre H⁺ iyonu konsantrasyonu tespit edilir. H⁺ iyonunun 40 nmol/L'den olan her 1 nmol sapması pH'da tersi yönde 0.01 bir sapma meydana getirmesi beklenir. $H^+ = 24 \times 86 / 34.8 = 59.31$; $59.31 - 40 = 19.31$; $19.31 \times 0.01 = 0.193$; $7.4 - 0.193 = 7.207$ elimizdeki kan gazının pH'sı 7.21, birbirine çok yakın kan gazı değerleri uyumlu, doğru.

1. PO₂ 39 mmHg, bu kan gazının artere ait olup olmadığı konusunda şüphelerimiz var; o nedenle oksijenlenmeyi değerlendirmeyelim.

2. PCO₂ 86 mmHg, kan örneği vene ait bile olsa pCO₂ çok yüksek, hasta hipoventile.

3. Arter kan gazı olmadığını düşünüyorsak gaz alışverişini değerlendirmek için p(A-a)O₂ hesaplamamız gerekir.

Asit-baz dengesi incelenmesi

1. *Basamak:* Asidoz-Alkaloz: Asidoz (pH=7.21)

2. *Basamak:* pH-pCO₂ farklı yönde değişmiş; solunumsal asidoz.

Her 10 mmHg PaCO₂ artışı için HCO₃⁻ 1 mmol/L artar, pH 0.08 azalır.

HCO₃⁻ 4.6 mEq/L artması, pH'nın 0.368 azalması gerekirdi. Yani pH 7.032, HCO₃⁻ 30.6 olması gerekirdi. pH daha az azalmış, HCO₃⁻'de daha fazla artmış. Yani metabolik alkaloz da olaya eklenmiş.

Eğer olay kronik ise her 10 mmHg PaCO₂ artışı için HCO₃⁻ 3-4 mmol/L artar, pH 0.03 azalır. Eğer olay kronikse HCO₃⁻ 13.8-18.4 mmol/L artar, pH 0.138 azalır. Yani pH 7.262, HCO₃⁻ 39.8 - 44.4 mmol/L olmalı. Hasta daha tam kompanse olmamış. Hastanın hikayesindeki olayın süresi önem taşımaktadır.

Örnek 4: pH 7.48, PaCO₂ 43.6 mmHg, HCO₃⁻ 31.5 mmol/L, BE +4.5 mmol/L olan hastada var olan asit-baz dengesizliği nedir?

Asit-baz dengesi incelenmesi

1. *Basamak:* Asidoz-Alkaloz: Alkaloz (pH=7.48)

2. *Basamak:* pH-HCO₃⁻ aynı yönde değişmiş; metabolik alkaloz.

HCO₃⁻'daki her 1 mmol/L'lik artış için PaCO₂ 0.6-0.7 mmHg artar.

$HCO_3^- = 31.5 - 24 = 7.5$; $CO_2 = 7.5 \times 0.6 - 0.7 = 4.5 - 5.25$; $PaCO_2 = 40 + 4.5 = 44.5$ sadece metabolik alkaloz gözüküyor.

Örnek 5: pH 7.46, PaCO₂ 20 mmHg, HCO₃⁻ 9 mmol/L, AA 35 mEq/L olan bir hastada asit-baz dengesizliği nedir?

Asit-baz dengesi incelenmesi

1. *Basamak:* Asidoz-Alkaloz: Alkaloz (pH=7.46).

2. *Basamak:* pH-PaCO₂ farklı yönde değişmiş; solunumsal alkaloz.

Akut durumda; her 10 mmHg PaCO₂ azalışı için HCO₃⁻ 2 mmol/L azalır, pH 0.08 artar; HCO₃⁻ 20, pH 7.56 olmalıydı.

Kronik durumda; her 10 mmHg PaCO₂ azalışı için HCO₃⁻ 5 mmol/L azalır, pH 0.03 artar. HCO₃⁻ 14, pH 7.46 olmalıydı.

3. *Basamak:* AA yüksek ve HCO₃⁻ beklenenden daha düşük olduğu için hastada artmış AA'lı metabolik asidoz da bulunmaktadır. Artmış AA'lı hastada delta-delta açığına bakılacak.

Delta-delta açığı ($\Delta AA / \Delta HCO_3^- = 35 - 12 / 24 - 9$)

= 23/15=1.53, (>1 olduğu için) metabolik alkaloz da bulunmaktadır.

Sonuçta hastada solunumsal alkaloz, metabolik asidoz ve metabolik alkaloz vardır.

Örnek 6: Elli üç yaşında, KOAH ve kalp yetersizliği olan hasta acil servise nefes darlığı ile geliyor. Oda havasında AKG pH 7,43, PaCO₂ 78 mmHg, HCO₃⁻ 50 mmol/L, PaO₂ 51 mmHg, oksijen saturasyonu %88 olarak tespit ediliyor. Patolojileri belirtiniz.

1. PO₂ 51 mmHg, oda havasında hasta ağır hipoksemik.

2. PCO₂ 78 mmHg, yüksek, hipoventile.

3. Gaz alış verişini değerlendirmek için p(A-a)O₂ hesaplanması gerekir. Deniz seviyesinde ve oksijen almadığını farz edelim ve öyle hesaplayalım.

p(A-a)O₂=[150-(1.25xPaCO₂)]-PaO₂ formülüyle hesaplanabilir.

[150-(1.25x78)]-51= 2, fark yok.

Asit-baz dengesi incelenmesi

1. *Basamak:* Asidoz-Alkaloz: Normal pH.

2. *Basamak:* Normal pH ama yüksek PaCO₂ (>45 mmHg) olan hastada mikst bir bozukluk düşünmemiz gerekir.

Yüksek PaCO₂ (>45 mmHg) solunumsal asidoz. Akut olayda her 10 mmHg PaCO₂ artışı için HCO₃⁻ 1 mmol/L artar, pH 0.08 azalır. 78-40=38, 38/10=3.8; HCO₃⁻ 3.8 mmol/L artmalı, pH 0.3 azalmalıydı. Eğer olayın kronik olduğunu düşünürsek her 10 mmHg PaCO₂ artışı için HCO₃⁻ 3-4 mmol/L artar, pH 0.03 azalır. PH'da hiçbir zaman normale gelmezdi. Yani HCO₃⁻=3.8x4=15.2 artmalı, pH 0.114 azalmalıydı. pH normal olduğu için ve HCO₃⁻ beklenenden çok daha fazla arttığı için olaya metabolik alkaloz da eklenmiştir.

Sonuç olarak, AKG incelemesi hastanın fizyolojik durumu ile ilgili değerli bilgiler verir. Bu değerlerden anlam çıkarabilmek için kan gazı sonuçlarını siste-

matik bir yaklaşım ile yorumlamak gerekir. Değişik kaynaklarda değişik yorumlama yaklaşımları görülebilir. Önemli olan bu sonuçların hastanın hikayesi, fizik muayenesi ve laboratuvar bulguları ile birlikte değerlendirilebilmesidir.

Yazar ya da yazı ile ilgili bildirilen herhangi bir ilgi çakışması (conflict of interest) yoktur.

KAYNAKLAR

1. Börekçi Ş, Umut S. Arter kan gazı analizi, alma tekniği ve yorumlanması. Türk Toraks Dergisi 2011;12(Ek 1):5-9.
2. Acıcan T. Arter kan gazları. Yoğun Bakım Dergisi 2003;3:160-75.
3. Saryal S. Arter kan gazları. İçinde: Numanoglu N, editor. Solunum sistemi ve hastalıkları. Ankara: Antıp AŞ; 1997. s. 201-17.
4. Day J, Pandit JJ. Analysis of blood gases and acid-base balance. Surgery Oxford 2011;29:107-11. [CrossRef](#)
5. Grogono AW. Acid-base tutorial. Available at: <http://www.acid-base.com/clinical.php>. Accessed: February 10, 2014.
6. Marik PE. Acid-base disturbances. In: Marik PE, editor. Handbook of evidence-based critical care. New York: Springer; 2010. p.453-61. [CrossRef](#)
7. Dokwal CP. Interpretation of arterial blood gases. Pulse 2009;3:15-9.
8. Smith A, Taylor C. Analysis of blood gases and acid-base balance. Surgery Oxford 2005;23:194-98. [CrossRef](#)
9. Sood P, Paul G, Puri S. Interpretation of arterial blood gas. Indian J Crit Care Med 2010;14:57-64. [CrossRef](#)
10. Williams AJ. ABC of oxygen: assessing and interpreting arterial blood gases and acid-base balance. BMJ 1998;317:1213-6. [CrossRef](#)
11. Kaufman DA. Interpretation of arterial blood gases (ABGs). Available at: <http://www.thoracic.org/clinical/critical-care/clinical-education/abgs.php>. Accessed: February 10, 2014.
12. Woodrow P. Arterial blood gas analysis. Nurs Stand 2004;18:45-52. [CrossRef](#)

Anahtar sözcükler: Arteriyel kan gazı yorumlama; asit-baz dengesi; asidoz/kan; bikarbonat; kan gazı analizi/yöntem; karbondioksit; oksijen/kan.

Key words: Arterial blood gas interpretation; acid-base equilibrium; acidosis/blood; bicarbonates; blood gas analysis/methods; carbon dioxide; oxygen/blood.